

In de historische lijn. 1)

Wanneer ik als jongen snuffelde in het boekenkastje van mijn vader of rondspeurde in de laden van het oude kabinet, trof ik daarin — naast de geschriften van de vaders Van Velzen en Heleenius de Cock, van mannen van gezag in die dagen als Beuker en Littooy, naast geschriften der „jongeren“ als Lindeboom en Bavinck — ook eenige geschriften aan van WORMSER. En ziet — na zoovele jaren — ligt een boek van Wormser in herdruk voor mij.

Na zooveel jaren! Ongeveer tachtig jaar geleden verscheen dit werk voor de eerste maal. Maar — dat valt bij de lezing als een markante ontdekking op — het had evengoed in het jaar 1939 voor het eerst kunnen verschenen zijn.

Want de vragen waarover wij nu denken en spreken, die van subjectief en objectief, van voorwerpelijk en onderwerpelijk, van Verbond en geestelijk leven, van theologie en kerk — zij worden alle in dit boek aan de orde gesteld. Terecht schrijft de heer A. Zijlstra in zijn woord vooraf: Wormser voert met de kracht des waarachtigen geloofs den strijd tegen het subjectivisme, dat hij toen in de kerk ontwaarde. Bij de lezing van zijn boek kwamen mij weer tal van de krachtige uitdrukkingen voor den geest, waarin de vorige generatie positie koos tegen een ieder, die in de menselijke vroomheid zijn uitgangspunt zocht. Zelfs een novellistisch boek als van Maclaren „Harten van Goud“ kon geen gunst vinden in hun oogen, want, zeiden zij nuchter: wij hebben geen harten van goud! Verbondsgewijs onder de schuld gekomen en Verbondsgewijs gerechtvaardigd, dat waren uitdrukkingen die ik meermalen uit de gesprekken opving en die onuitwisbaar in mijn ziel zijn gebrand.

De inhoud van dit boek van Wormser zou ik kunnen onderbrengen onder drie hoofdstukjes:

Leer de Kerk haar Doop verstaan en zij is gered!

Leer mijn ziel haar Doop verstaan en zij is gered!

Leer de natie haar Doop verstaan en zij is gered!

Alleen over het laatste wil ik hier nog iets zeggen. Wormser legt sterk den nadruk op het christelijk karakter van onze natie. Bij de Innere Missie, wier geboorteur hij beleefde, wil hij van den Doop uitgaan. Hij klaagt er over dat men voor de heidenen steeds een mild oordeel overheeft — zelfs voor de kannibalen! — maar voor de gedoopte heidenen (welke uitdrukking hij terecht vraakt!) geen schijntje belangstelling koestert. Op den grondslag van het Verbond wil hij een christelijk volksleven opbouwen. Tegen hen die hooghartig tegenwerpen: het is er ook een Doop naar! wijst hij op het voorbeeld van Jozua en Kaleb. Deze getrouwe mannen hadden precies dezelfde beloften als al de andere Israëlieten. Maar terwijl het volk het Woord des Heeren heeft gemaakt, hebben zij de gewisse belofte Gods geloofd. En, ofschoon men hen om hun ruime gedachten van Gods waarheid en trouw trachtte te steunen (een neiging die zich wel eens meer openbaart) kwamen zij in Kanaän om dat erfelijk te bezitten.

Sinds Wormsers dagen is veel veranderd, ten goede... en ten kwade. Inzake de reformatie van Kerk en volksleven is eenzijdig veel bereikt. Zooveel dat Groen, de veldheer zonder leger, zich de oogen zou uitwrijven en Wormser zou uitroepen: Ziet gij wel, God zal Zijn waarheid nimmer krenken! Maar, er is ook een keerzijde, het getal ongedoopten is schrikbarend toegenomen en er groeit een generatie op, kerk-loos en God-loos. Toch mogen wij nog zeggen, dat wij leven in een gedoopte natie, ja, dat wij veelszins nog leven in EEN GEDOOPT WERELD. Dat wil niet zeggen: in een wereld die verdienstelijk is om haar godsdienstigheid. Maar dat betekent de Doop ook niet. De Doop is al evenmin een zegel op de godsdienstigheid van onzen vader en de kerkelijkheid van onze moeder en dies op onze 50 pct kans op de zaligheid!

Maar de Doop spreekt ons: van een anderen grond. Van het eindeloos erbarmen, dat al ons denken overtreft, van Hem Die in Zijn Vaderarmen, ons, arme zondaars, tot Zich heft!

KUYPER schreef voor de tweede uitgave van dit boek in 1862:

„Meent gij met mij dat althans nog een poging moet worden gewaagd om tot ons volk als volk te gaan, dan rest u niets anders dan het eenig spoor in te slaan dat naar het hart onzer natie leidt, DOOR WELDOORDACHTE WEEROPVATTING VAN DE HISTORISCHE LIJN.”

N. B.

1) J. A. Wormser, De Kinderdoop, beschouwd met betrekking tot het bijzondere, kerkelijke en maatschappelijke leven. Bewerkt door Dr. J. A. Schep. N.V. Dagblad en Drukkerij De Standard, Amsterdam.

denken liet, en gelijk was. En an mirakuleus, ng bijgewoond, nlijke redding met halleluja, is niet eens een partij. In beide e menschen, en e er van kreeg iamen der aan- heltekst achter Baptilisten-voor- le deel van de Lijden" bij zich, igen. Kom eens f tot de andere, ische gemeen- n opgewekt om reek van K. S. l le nog pas op r mijn vertrek, ateerde, dat ik (latste) Remon- u. En 'tis toch dat ik vannacht Hattijema heeft in een plaatse- ina's werd aan- us portret, vlak t ik een nager- n zóo hartelijk, ek mochten. het andere, als e broeders komt eerste, die mij n de boot, was ghheid en spon- en als redacteur at „De Heraut“ „The Banner“ — tweede theoloog 30 maar op den t wenschen, zóó t en op z'n qu- n er natuurlijk voor het Oosten og voor allemaal terlijk. Maar dat a-zijn. Na enkele n hoed afneemt gevonden wordt. zin mijn hoed s". En dat hoop torten tijd reeds ngen, dank zij organisatie.

nijn slaapkamer l In deze reuzen- al is er wel één Hollandse Zee- reekste. Ik mocht v Van Genderen de vijf minuten s in Nederland; „Jongens“, en ze erland, al waren eeftijd. Trouwens, bracht werd om amen nederland- e met zijn drieën n New-York: de

nige verdrietige oor al die neder- s brengen. Er is che taal is hier ie ik hier in het mogen bewijzen, word, gesproken k. Over tien jaar n, al ware ik in- m. De jeugd be- geen nederland- Dat op den duur , met name voor cht ik zeker. En nnen van elkaar

En dat betekent rs, hier heel veel Zijne Excellentie n te vernurwen Amerika geldende g mogen worden contribueert voor van harnbarlig- derscheiden cor- zelf geen winst toch niet helpen. l de vergelijking oeders en zusters n over de grootte het Oosten onder ebracht voor het rs, die voor chris- subsidie, worden hartigheidsdienst, op particulieren eken; en 't mocht

er wezen. En wat voor goeds heb ik al niet meer gezien! Een bijeenkomst, belegd voor de vrouwen, die in het Zendingswerk steun verleenen en waar o.a. dr H. Beets, dien ik inmiddels reeds enkele malen ontmoeten mocht, sprak; een bijeenkomst midden in de week, en in den winter, en waarbij toch de kerk driemaal op één dag vol liep. Een dienst des Woords, in de kerk van ds van Halsema, waarbij voor iederen bezoeker niet alleen maar een liederenboek met liturgie etc. voor het grijpen lag, doch ook een bijbeluitgave, waarin onderscheiden teksten beter vertaald waren dan in de gangbare bijbeluitgaven. Ten bewijze diene, dat de mooie preek, die ds van Halsema hield in den engel-schen dienst, over Hebr. 4:1, 2, zich baseeren kon op deze bijbelvertaling, die in de laatste woorden afwijkt van onze Statenvertaling, doch klopt met de overzetting van prof. Grosheide in de Korte Verklaring (Kampen, J. H. Kok). Andere kerken, ook vlak in de buurt, gebruiken nog de oude vertaling; de ééne classis volgt een anderen regel dan de andere. Maar dat het zoo kan, zonder een storm te ontketenen, zegt veel. In geen enkele kerk heb ik tweemaal voor één doel zien collecteren. En het offeren geschiedt systematisch. Velen leggen hun enveloppe (met de geregelde bijdrage) op de open schaal, die ik overal gebruikt zag. En als dan de huis-vader geofferd heeft, naar zijn consciëntie, is 't ook heel gewoon, dat de anderen de schaal laten voorbijgaan: systeem, systeem! Een leuk gezicht overigens, zo'n open schaal, als die, gevuld zijnde, door de van hier en ginds uit het gebouw opgedoken collectanten wordt neergezet vóór het platform, waarop de kathedra van den dominee en de drie stoelen voor hem en eventuele mede-sprekers staan. Geen enkelen keer heb ik ook maar één koper stukje tusschen den overvloed van wit ontdekt. Hoe is 't bij ons, diakonen en collectanten van 't oude vaderland? En wat dunkt u van de amerikaansche hoteliers, en regeerings- en andere autori-teiten, die aan een prachtige organisatie (de „Gideons“) verlof geven, bijbels te plaatsen, niet alleen in hotel-kamers, maar ook in vliegmachines? Eén van de ver-gaderingen der Gideon's heb ik mogen bijwonen; en ik heb me verwonderd over de kracht, die de liefde van Christus hier wist te ontwikkelen. Komt bij ons iemand een afstand als van Chicago naar de omgeving van New-York (ettelijke malen van Dollar tot Schelde) afleggen, teneinde een groep van werkers te bemoei-igen om het werk der bijbelverspreiding voort te zetten binnen het kader eener vereniging, die alleen van offers leeft, welker leden hun reiskosten voor collectereizen zelf betalen, die miljoenen bijbels plaatst in hotels, vliegmachines e.d.? Ik heb in deze luttele dagen, in het Oosten onder de gereformeerden doorgebracht, vaak bevonden, dat te roemen ons, nederlandschen gerefor-meerden, niet oirbaar is. Wij kunnen hier veel leeren.

Aan men anderen kant is er hier ook groote bereid-heid om van Nederland te blijven leeren, en met broe-ders uit het moederland te spreken. Ik heb in deze enkele dagen niet alleen in 't openbaar, doch ook binnenskamers mogen spreken; de eerste maal bij een lunch, aangeboden door de predikanten hier uit het Oosten, de tweede maal voor een kring van gemeente-leden ten huize van de familie Van Genderen, de derde maal voor een groote groep van predikanten en enkele andere belangstellenden (onder wie een medicus-theoloog, die bij de bespreking alles afwist van theorieën inzake het „Algemeene getuigenis des H. Geestes“, het testi-monium Spiritus Sancti generale). Al die drie keeren trof mij de belangstelling voor de nederlandsche theo-logie, met name voor de gemeene gratie, waaraan, op verzoek natuurlijk, niet van den gast, doch van de gast-beeren, de laatste avond geheel apart gewijd was. Wat hebben we vlot en prettig kunnen praten! Geheel over-eenkomstig den wensch der synode van Kalamazoo bleek men bereid, nog verder te studeeren over de ge-meene gratie (waarover, gelijk de synode terecht op-merkte, onder de gereformeerden nog geen algemeen gevoelen heerschte). En gaarne wilde men daarover ook eens vrij uit met een broeder uit Nederland spreken.

En nu moet ik maar eindigen. Vanavond hoop ik de Niagara-watervallen te bezien, al ligt er ook overal dik sneeuw. Ze zijn verlicht, ook in den winter. Morgen-avond hoop ik te spreken in Cleveland. En vandaar gaat de reis naar het „Jeruzalem“ der broeders hier: Grand Rapids. Daar valt, naar ik vernam, een drukbezet pro-gram af te werken.

Intusschen allen in Nederland hartelijk gegroet.

K. S.

Eene toespraak van Prof. Dr E. Schilder.

Zoals Prof. Schilder reeds schreef in het nummer van „De Reformatie“ van 20 Jan. j.l., is hij door tegen-vind één dag later te New-York aangekomen, dan waarop gerekend was. Vrijdag 6 Jan. is hij door Comité-leden, predikanten en andere personen, bij zijne afkomst van de Washington hartelijk verwelkomd. Des Zondags daarop, 8 Jan., heeft hij een paar maal den dienst des Woords vervuld. En Maandag, 9 Jan., werd hij aan eenen feestmaaltijd te zijner ere, blijde be-groet door Dr. Hiemenga, Dr. Broekstra, Dr. E. van Halsema en Mr. Van Genderen.

In antwoord op dat guile welkom heeft Prof. Schilder toen eene toespraak gehouden, waarvan Dr. E. van Halsema in „De (Amerikaansche) Wachter“ van 17 Jan. j.l. het volgende verslag geeft:

„Dr. Schilder, het woord nemende, begon met er op te wijzen, dat hij dit bezoek beschouwde als genade van God. Het had hem getroffen, in de weinige dagen hier doorgebracht, hoe ook hier het geloofsprincipe aan het uitbotten was, ja, op een wijze, die den Nederlander bescheidenheid mocht leeren. In Nederland is veel om

dankbaar voor te zijn. Onder Dr. Kuyper's zegenrijken invloed is er veel tot stand gekomen, de cultuur en de offervaardigheid namen een groote vlucht, maar er is geen ruimte voor de gedachte: we zijn er zoo'n beetje, Nederland „über alles“. Amerika, waar ons volk zonder staatsubsidie zijn eigen scholen onderhoudt, had hem beschaamd gemaakt.

De strijd over het handhaven van het erfdeel der vaderen droeg in Nederland, zei de spreker, een eigen karakter. Dat erfdeel moet getoetst aan de Schrift. Voortgaande reformatie eischt, dat uitgebannen wordt wat niet in lijn is met Schriftuurlijke beginselen. Er moet gebouwd worden voor het hestek is naar de Schrift. Dat „voorzoover“ had in het begin der 19e eeuw een bijmaak der wereldgelijkvormigheid en kwam voort uit arglistigheid van het hart, maar het doelt nu op zuiveren voortbouw, als voor het aangezichte Gods. Die arbeid heeft in Nederland voortgang en spreker hoopte, ook in Amerika, opdat men over en weer van elkanders arbeid vruchten kon plukken.

Het toenemend taalverschil vervulde spreker met zorg. Verlies van de Nederlandsche taal beteekent eveneens verlies van cultuur en traditie, contact oefenen zal moeilijker gaan en het behoud van de gereformeerde grondbeschouwing zal meer inspanning vereischen.

Hij wees er op, dat de vraagstelling in Nederland een andere is, dan die in Amerika, in 1924. Daar toch, in het oude vaderland, is de kwestie opgekomen uit het cultuurbegrip. In aansluiting aan wat ik — n.l. Dr. E. van Halsema — „had opgemerkt over de Ruyter op de Thames en Schilder op de Hudson, kon spreker ons dan ook geruststellen, maar merkte daarbij snedig op, dat men na 1924 niet denken moest, dat men klaar was, want is men klaar, dan kan men dood gaan. De groote vraag is, hoe in de wereld in te werken met het Christelijk geloof. De groote verdienste van Dr. Kuyper is geweest, dat hij het Christelijk volk, dat als een afgescheiden volk leefde, wakker heeft geschud en de oogen heeft doen opengaan voor de taak die ons in de wereld wacht. Zijn arbeid heeft rijke vruchten gedragen op politiek en maatschappelijk terrein in Nederland. Zou dan ook iemand spottend spreken van het werk van Dr. Kuyper, hij zou in Neder-land nergens eenig punt van aansluiting vinden, ja, veeleer zich zelf belachelijk maken. Op de nazaten der vaderen rust echter de taak om, als kinderen Gods en mede-arbeiders Gods, het werk van het voorgelacht opnieuw in te denken, tegenover een Barth en Brunner, die Kuyper's werk omver zouden willen stooten, en tegenover een theologie en anthropologie (anthropologie? S. G.) met haar leugen, afval en Godverzaking. Kuyper sprak eens den wensch uit, dat zijn werk door anderen nader mocht worden ingedacht. De professoren Vollen-hoven en Dooyeweerd hebben getracht, op filosofisch standpunt, aan te toonen, hoe de wensch van Kuyper kan worden ingewilligd. Ze stellen zich niet tegen Kuyper, maar beoogen wel Kuyper te corrigeren en zijn gedachten nader uit te werken“.

Ten slotte dankte Dr. Schilder allen voor de hartelijke ontvangst. Hij besloot met de bemoeiding, dat God Zelf Zijn volk zal handhaven, dat Zijn Kerk niet kan verloren gaan, en, waar zij leeft bij het oude beginsel der genade, de Kerk zalig wordt en daarom zalig is.”

S. GREIJANUS.

Over moeilijkheid van juiste terminologie. (IV.)

In zijne artikelen aangaande auctoritas historiae en auctoritas normae komt Prof. Hepp er terecht tegen op, dat men de Heilige Schrift uit elkander rukt, en maar woorden of zinnen uit haar neemt, zonder met het verband te rekenen. Alles dient in zijnen samenhang genomen te worden. Daarmede kan echter niet de juistheid der terminologie, die hij te dezer zake voorstelt en wil invoeren, bewezen worden. Hij keurt de benaming en onderscheiding van auctoritas historiae en auctoritas normae af, zooals reeds aangewezen werd. Hij acht die verwerpelijk. „Historisch gezag in tegenstelling met normatief gezag mag van de Schrift niet worden aan- genomen. Een zuivere Schriftbeschouwing verzet zich daartegen“, schrijft hij in „Credo“ van 16 Dec. j.l. Nu hebben we hier weer de onnauwkeurigheid van het spreken van „Historisch gezag in tegenstelling met nor- matief gezag“. Afgezien van den term „historisch ge- zag“, zoo denken wie de termen „auctoritas historiae“ en „auctoritas normae“ bruikbaar, hoewel ook niet volledig noch onverbetterlijk oordeelen, niet aan eene tegenstelling tusschen beide. Van de deelen met auctoritas normae geldt ook de auctoritas historiae. En de naam „auctoritas historiae“ sluit niet uit, dat de deelen, die onder dien naam vallen, meer kunnen geven, dan enkel met Goddelijke waarborging mede- deelen, dat wij in het verhaalde met historie, met het- geen werkelijk geschiedde, te doen hebben. Er kan tevens eene vermanende en waarschuwend strekking in liggen. Alleen drukt deze term dat niet duidelijk uit. Deze termen zijn niet onberispelijk, niet volledig, maar daarom nog niet verwerpelijk.

Mits genomen in hunnen eigenlijken, oorspronkelijken zin, en in hunnen juiste vorm.

Prof. Hepp meent echter betere gevonden te hebben, en stelt voor en dringt aan, er voor in de plaats te nemen: „Het normatief Schriftgezag in po-“

(Zie vervolg op blz. 140.)

1) Standard en Rotterdammer hebben dit onnauwkeurig en niet juist geresumeerd, alsof Prof. Schilder gezegd had: „In deze taak vindt spreker o.a. mannen als Prof. Dr. H. Th. Vollenhoven en Prof. Dr. H. Dooyeweerd naast zich, die evenals spreker zich geenszins tegenover Dr. A. Kuyper stel- len, doch wel beoogen om Dr. Kuyper te corrigeren en zijn gedachten nader uit te werken“.

S. G.

sities en in negatieve vorm", „Credo" van 18 Nov. j.l. Hij zegt daar ter nadere verklaring: „Er zijn deelen" — n.l. in de Heilige Schrift — „die ons voorhouden, wat wij niet behooren te gelooven en niet behooren te doen. Dan hebt gij dus te maken met den negatieve vorm." En ook zijn er voorts deelen, die zeggen wat wij te gelooven en te doen hebben. En daar hebben wij dan den positieven vorm. Hij meent eene schoone analogie voor deze namen te kunnen aanwijzen en schrijft: „De termen „in negatieve en in positieven vorm" staan in schoone harmonie met wat elders in de dogmatiek en vooral in de ethiek van de norm wordt gezegd". Hij spreekt dan over de tien geboden, van welke de meeste aanvangen met: gij zult geen, of: gij zult niet.

Doch geen diep nadenken is noodig, om de onjuistheid van dezen aangeboden term en van deze rede-neering in te zien. Bij vele der tien geboden hebben wij inderdaad eenen negatieve vorm: gij zult geen andere goden voor Mijn aangezicht hebben; gij zult niet dooden... Maar juist die negatieve vorm ontbreekt bij hetgeen Prof. Hepp met dien naam zou willen noemen. Nemen wij b.v. Gen. 3:1-5. Wij hebben daar te doen met de verleiding van Eva door den duivel, sprekende door middel van eene slang. Daarin is een stuk van negatieve vorm, zeer zeker, als de slang zegt: gijlieden zult den dood niet sterven, va 4h. Maar Prof. Hepp heeft betoogd, dat wij niet maar stukken, doch deelen van de Heilige Schrift moeten nemen. Welnu, zoowel het deel Gen. 3:1-5, als ook het onderdeel daarvan vs 4, is een verhaal, in positieven vorm. Evenzoo Ex. 5:2 en Ps. 14:1. Daarom is de term „Schriftgezag in negatieve vorm" niet passend, wijl onjuist. Wij zouden dan veel meer moeten hebben; met negatieve strekking. Maar ook dergelijke formulering zou geene aanbeveling verdienen. De analogie van de door Prof. Hepp uitgedachte formulering met hetgeen wij in de ethiek en bij acht van de tien geboden hebben, ontbreekt dus. En wanneer Prof. Hepp deze termen nog afwisselt met te spreken van „negatieve normativiteit" en „positieve normativiteit", „Credo" van 25 Nov. en 2 Dec. j.l., wordt het niet beter. Want de vraag moet dan gedaan worden, wat dat is. Van eenen negatieve vorm weten wij. Ontkent iemand iets, dan geeft hij een antwoord in negatieve vorm. Maar negatieve normativiteit zou etymologisch moeten beteekenen: overeenstemming met eene norm in negatieve zin of richting. En dat zou dan wel moeten zeggen: overeenstemming met eenen verkeerdheid, met het goede strijdigen, norm. Dit zou echter misschien wel kunnen gelden van stukken als: gijlieden zult den dood niet sterven, Gen. 3:4b; er is geen God, Ps. 14:1b, maar niet van het geheel of deel, waarvan die stukken slechts brokken zijn. Het geheel of deel: De dwaas zegt in zijn hart: er is geen God, is positief van zin, zoowel als van vorm, doch heeft eene negatieve, verledende, strekking, om ons te vermanen niet in dwaasheid zoo te spreken. Evenzoo Job 3:1 v.v.

Moge daarom de terminologie van auctoritas historiae en auctoritas normae niet ideaal zijn, niet volledig noch zonder onvolkomenheden, de door Prof. Hepp daarvoor in de plaats als betere terminologie aanbevolen formulering is nog minder bevredigend, wijl onjuist, en bovendien moeilijk te doorzien. Prof. Hepp schrijft: „Ik deel Bavincks critiek volkomen. Maar ik meen, dat wij in zijn beschouwing nog een stapje verder moeten gaan. Vooral in een tijd, die zoo critisch gestemd is, als de onze en waarin velen wel afbreken, maar niet bouwen, zie ik het als een plicht positieven arbeid te verrichten. Ook in deze moet de progressiviteit worden nagejaagd", „Credo" van 11 Nov. j.l.

Maar wij kunnen zien, dat ook Prof. Hepp wel critiek op het gegeven of van de vaders tot ons gekomen, laat ons zeggen de gangbare zeggwijze, oefenen kan, maar niets beters daarvoor in de plaats heeft kunnen geven. Wat hij ons aanbiedt is nog minder te gebruiken. Zijn positieve arbeid in dezen moet eene mislukking heeten. En wat hij als werk van progressiviteit wil aanduiden, blijkt reeds bij de eerste poging om eenen stap vooruit te doen, eene struikeling.

S. GREIJANUS.

De kerken in Synode saamgekomen. (III.)

Het heertelijke beginsel en schoone ideaal, dat in de uitdrukking „de kerken in Synode saamgekomen" onder woorden wordt gebracht, is dus zelfs in ons kleine landje ten aanzien van onze Gereformeerde Kerken niet ten volle te verwerkelijken.

Dat zou slechts mogelijk zijn aan enkele kleine kerken te zamen. En wanneer wij ons beperken tot de ouderlingen, konden nog maar de kerkeraden van een gering aantal kerken samenkomen om synodalen arbeid te verrichten.

De gemeenschappelijke samenwerking onzer kerken om onderlinge verhoudingen te regelen en gemeenschappelijke zaken te beslissen, kan niet anders dan door afvaardiging en in saamvergadering van afgevaardigden geschieden.

Maar daardoor houden onze particuliere en generale Synodes ook op in eigenlijken zin samenkomsten van onze kerken te zijn.

Wij noemen ze wel zoo met het oog op de bedoeling, en vanwege het beginsel en ideaal, dat ze doet houden. Maar zij zijn het in wezenlijken zin niet.

Zij zijn slechts samenkomsten van afgevaardigden. En de Classisvergaderingen wel van afgevaardigden van de kerkeraden, en uit de kerkeraden. Maar de particuliere Synodes uit afgevaardigden van de Classesvergaderingen. En de generale Synodes van afgevaardigden van de particuliere Synodes.

Bij de Classesvergaderingen hebben wij eene afvaardiging rechtstreeks door de kerkeraden. Doch bij de particuliere Synodes eene getrapte afvaardiging. Niet eene rechtstreeks door de kerken of kerkeraden, maar slechts door de Classesvergaderingen. En bij de generale Synodes komt eene dubbel getrapte: classes—partic. Synodes—gener. Synodes.

Onze particuliere en generale Synodes zijn dus geene samenkomsten van kerken.

Wel vergaderingen voor kerkelijke doeleinden.

En ook wel samenkomsten van afgevaardigden uit kerkelijke vergaderingen, vergaderingen op kerkelijk gebied en door kerkelijke personen.

Maar toch slechts vergaderingen van afgevaardigden, geene samenkomsten van kerken in den eigenlijken zin.

Het is noodzakelijk en van beteekenis, deze werkelijkheid goed in te zien en steeds voor ogen te houden. Dat moet allereerst wel geschieden door de afgevaardigden ter classicale en synodale vergadering.

Maar dat moet verder ook door alle leden onzer kerken gedaan worden.

Wij moeten ons ook hier niet door woorden en zegsmatieren en voorstellingen van het zien der werkelijkheid laten terughouden, doch ook in dezen de waarheid, de wezenlijkheid, ons goed indenken en voor den geest houden.

Want daaruit volgt, dat hetgeen door zulke Synodes besloten of bepaald wordt, nog niet zonder meer gezegd kan worden door de kerken gewild of goedgevonden te zijn.

Al moet het door Synodes bepaalde krachtens de onderlinge verbintenis der kerken in hare kerken-ordening ook voor de kerken gelden tot mogelijke wijziging van besluit volgt, en natuurlijk voorzover een synodaal besluit niet in strijd is met Gods Woord, zoo kan de meening der kerken, haar innerlijke overtuiging, wel eene andere zijn dan die der afgevaardigden ter Synode.

Afgevaardigden zijn geene kerken, ook al zijn zij door classicale en synodale vergaderingen gedeputeerd.

En daarom zijn samenkomsten of Synodes van zulke afgevaardigden nog geene samenkomsten of Synodes van kerken.

Bij de classicale vergaderingen hebben wij echter nog niet alleen, dat de afgevaardigden rechtstreeks door de kerkeraden gedeputeerd worden, maar ook, dat het classicaal agendum voortaf in de kerkeraden besproken wordt of althans kan worden, en dat daarna verslag van de classicale vergaderingen in de kerkeraden wordt uitgebracht, die desnoods terstond met bezwaren kunnen komen voor eene volgende classicale vergadering.

Maar zulks gaat bij particuliere en generale Synodes niet. Daarbij is geene rechtstreeksche band of gemeenschap van kerkeraden met Synodes. Daar is tusschen beide de getrapte of ook dubbel getrapte afvaardiging.

Dergelijke afgevaardigden-samenkomsten of Synodes zijn dus geene samenkomsten of Synodes van kerken, en moeten daarvoor ook niet aangezien worden.

Het verschil moet steeds helder voor ogen staan en bedacht worden ook wel vooral door de afgevaardigden zelf.

De afgevaardigden ter particuliere en generale Synode ontvangen eenen credentiebrief mede. Die bevat de verklaring, dat zij wettig afgevaardigd werden en recht tot het nemen van zitting ontvingen. Want zij komen ter Synode niet voor zich als personen, ook niet als ambtsdragers, hoewel zij ambtsdragers zijn, maar als afgevaardigden.

Soms hebben zij ook eene instructie bij zich om dit of dat ter tafel te brengen.

Maar gewoonlijk hebben zij geen vastomschreven voorschrift mee gekregen om zus of zoo te bepalen of te besluiten.

Dat gebeurt maar zeer zelden.

Nu kunnen deze afgevaardigden zich heel vrij van de kerken gevoelen, en meenen, dat zij met het gevoelen of begeren of de overtuiging der kerken al weinig of niets te doen hebben, maar dat zij met de andere ter Synode afgevaardigden het wel zullen uitmaken en bepalen, en dat dan de kerken dit maar hebben goed te vinden en op te volgen.

Zij zijn te zamen de „meeste" vergadering onzer kerken, hare opperste regelaars, aan geen bepaald stemmandaat gebonden. En wat zij dus goedvinden en vaststellen, zou het goedvinden en vastgestelde der kerken zijn, of dat anders maar moeten zijn.

Zulk eene meening en houding zou gansch verkeerd zijn.

De afgevaardigden hebben steeds te bedenken, dat zij niet de kerken zijn, en dat hunne samenkomsten of Synodes nog geene Synodes der kerken zijn, en dat zij bij al hun beraadslagen en besluiten maar niet enkel te vragen hebben, wat zij persoonlijk, of wat zij met een kleiner of grooter aantal medeafgevaardigden, denken en willen, doch wat leeft in de kerken, om daar naar hunne adviezen en het bepalen hunner stem te regelen, natuurlijk in gebondenheid aan Gods Woord en de Gereformeerde belijdenis.

In dit laatste geval zal eene afgevaardigden-Synode zakelijk iets meer kunnen beantwoorden aan, of overeenkomen met, eene kerken-Synode, wat werking en vrucht betreft.

De kerken kunnen, om hare gemeenschappelijke zaken en onderlinge verhouding te bespreken en te regelen, niet anders dan door afgevaardigden dit doen.

Dat brengt gevaren mee, groote gevaren, van mogelijke hiërarchische overheersching.

Doch kan dan het systeem van samenwerken door afgevaardigden-Synodes al niet vervangen worden, zoo kan toch de werking van dat systeem meer of minder gelukkig zijn. Die kan beter of slechter wezen, en in meerdere of mindere mate het heerlijke beginsel en ideaal van het samenkomen in Synodes van kerken praktisch tot zijn recht laten komen.

Een eerste vereischte is, dat de afgevaardigden zich niet los voelen, noch zich gedragen als waren zij los, van de kerken en haar leven en overtuiging, en als stonden zij boven de kerken, die maar hun gevoelens aan die kerken mochten opleggen.

Andere punten waarop verbetering van de werking van dit systeem van afvaardiging mogelijk is, komen verder aan de orde.

S. GREIJANUS.

„Kerkelijk besef" en „De Catechese naar Calvijn".

Op de Groningsche ouderlingen-conferentie spreken a.s. Woensdag Ds J. W. Tunderman van Helpman over „Kerkelijk besef" en Drs M. B. van 't Veer van Groningen, over „De Catechese naar Calvijn". We geven hier de stellingen, die ze zullen bespreken:

I. Kerkelijk besef is — anders dan het kerkbegrip — niet een zaak van theoretische onderscheiding, maar van concrete erkenning van Christus' werken in Zijn gemeente. Alle geloovigen moeten daarom tot dit besef worden opgevekt.

II. Kerkelijk besef wordt bij ons gevonden, wanneer we ernst maken met de belijdenis onzer Kerk in Zondag 21 H. C. en Art. 27—32 N. G. Kort samengevat zeggen deze belijdenisuitspraken, dat Christus door Zijn Woord en Geest Zijn kerk vergadert en dat Hij Zich bij deze vergadering bedient van de ambten, die Hij heeft ingesteld.

III. Het zuiver houden van het kerkelijk besef wordt van twee zijden bedreigd:

a. Het objectivisme heeft geen oog voor deze vergadering der kerk door Christus, maar sluimert in hij de „gegevenheid" van een bepaald kerkelijk instituut. Wie het kerkelijk besef verobjectificeert heeft, houdt aan dit instituut vast, ook als dit zichzelf zoekt, de vergadering der kerk door Christus niet dienen wil, maar zich deformeert en het werk van Christus tegenstaat (kerkisme).

b. Het subjectivisme heeft evenmin oog voor het kerk-vergaderende werk van Christus en sluimert in hij de „gegevenheid" van persoonlijke vroomheid. Wie het kerkelijk besef heeft versubjectiveert, ziet in het kerkelijk instituut een zaak van uitwendige organisatie, die van minder beteekenis is voor het leven der geloovigen en zelfs in vele gevallen de persoonlijke vroomheid schade doet (sectarisme).

IV. Kerkisme en sectarisme leggen beiden het zwaartepunt in het scheepel: kerkisme in een bepaald instituut en sectarisme in persoonlijke vroomheid.

V. Een zuiver kerkelijk begrip wordt daarom niet verkregen, wanneer we ons zouden bejiveren om het midden te houden tusschen objectivisme (kerkisme) en subjectivisme (sectarisme). Objectivisme en subjectivisme zijn geen eenzijdigheden, maar zonden.

VI. Wie zoekt naar een zuiver kerkelijk besef, sluimert niet in hij de een of andere „gegevenheid", maar onderwerpe zich aan Christus in den hemel. Die op aarde Zijn kerk vergadert. Hij weet geroepen te zijn tot voortgaande reformatie om met voortdurende belijdenis van ontrouw en schuld steeds meer dienstbaar te zijn aan het werk van Christus in de vergadering Zijner kerk.

En:

I. De groote invloed, die de catechetische beginselen en arbeid van Calvijn eeuwenlang op de catechese der Reformatie heeft uitgeoefend en nog uitoefent, vereischt bij de herleeft Calvijn-studie een aparte beschouwing over de „Catechese naar Calvijn".

II. De ijver voor en vaste doorvoering van het catechetisch onderricht, als ook de opstelling van de heide catechismi door Calvijn, bewijzen, dat hij de catechese als een der belangrijkste deelen zag van het ambtelijk werk.

III. Van het onderwijs in den Catechismus zal afhangen het bestaan van de Kerk. Zooals verval van de catechese een list van den duivel is om de Kerk te vernietigen, kan de Kerk des Heeren alleen gebouwd en bewaard worden als deze „heilige dienst" getrouw wordt onderhouden. Elke poging om de catechese dienstbaar te stellen aan een religieus individualisme is hier principieel verijdeld.

IV. Het object der catechese zijn de kinderen des Verbonds. Het van Godswaag in den Doop verzegeld Verbond brengt de Goddelijke verplichting tot het catechetisch onderricht mee, en bepaalt tevens de ordening en behandeling der catechetische stof.

V. De organen der catechese zijn in de eerste plaats de ouders, dan de ambtsdragers en daarna de school. De Kerk heeft toe te zien, dat door de getrouwe vervulling van leders roeping in dezen alle kinderen der gemeente voldoende in den catechismus worden onderwezen.

V. De afsluiting van het catechetisch onderricht ligt in de belijdenis des geloofs.

Deze belijdenis, die zoo spoedig mogelijk moet worden afgelegd, behoort noodzakelijk om den Doop te volgen; zij is een openbaar onderzoek voor de gemeente, waarbij de kennis van de leer des Evangelies, in den catechismus vervat, van beslissende beteekenis is; en is onlosmakelijk verbonden aan de viering van het Heilige Avondmaal.

H.

C. V.

312. Maar (in zich) toe-
Geenzins;
in volharder
in de heilige
zonden van
van zwakhe
welke zij, te
door Christus

213. Daar
borenen niet
maakt geho-
onvolkomen.

Zij behaag-
ze in zichze
waarmede
looven, en z
worden.

214. Maar
God niet ree-
dan?

Ten eerste
aan Ham, di-
Ten twee
niettemin d
vijand is va
aanneemat, d

215. Voor
zondigen, he-
leven een be-
Niet ande
nieuw en n

216. Vall
wordt ze (a-
Volstrekt
eouwigheid
verloren, ou

217. Doet
deze genade
rouw hebber
Geenzins.

den Heere g
geven; maar
wat Hij wil

Ten tweed
dorvenheid,
van God ver
halve niema
metelijke ba
Ten derde
wedergebo
langen naar
verloren gau
God te klag

Ten vierd
door zijn e
gave"), om
de noodzake
n.

3) quomodo
4) ne quide
5) eum vol
6) facultate
7) se in pe

Hulp ople

Gelukkig
noiaeren. Ze
de heer L. J
f3,—, en w
Arg." Hartel
de kerkgeme
goutintie be
verleenen v
Prof. Schild

HET

Wor

Wormser
hem nog
niet te spr

Wie is e
Nederlands
rassend-zui
Wormser
Gereforme

Opgekom
teen, was
geestelijk l
bloeiend d
ernst en l
geconcentr
in hem tot
gekomen.

Wonder-
te overzien
looze juist

De Groote Catechismus van Zacharias Ursinus. (XXI.)

212. Maar kunnen menschen, die allerhande zonden (in zich) toelaten, heilig en rechtvaardig voor God zijn?

Geenszins; want die in de zonden tegen beter weten in volhardden, zullen het rijk Gods niet beërven. Doch in de heiligen blijven in dit leven de erfzonde en vele zonden van onwetendheid, van onbedachtzaamheid en van zwakheid, waartegen zij evenwel strijden en voor welke zij, terwijl zij ze betreuren, vergiffenis bij God door Christus verkrijgen.

213. Daar dan zelfs de gehoorzaamheid der wedergeborenen niet volmaakt is, en de Wet allen, die niet volmaakt gehoorzaam zijn, verdoemt, hoe kan dan deze onvolkomen gehoorzaamheid Gode behagen?

Zij behaagt Gode, niet omdat ze van dien aard is, dat ze in zichzelf Hem behagen kan, maar omdat de zonden, waarmede zij besmet is, vergeven zijn aan hen, die gelooven, en zij door God als kinderen in Christus bemind worden.

214. Maar daar wij wegens deze gehoorzaamheid voor God niet rechtvaardig zijn, waarom eischt God haar dan?

Ten eerste, opdat wij dankbaarheid zouden betoonen aan Hem, die ons om niet rechtvaardigt en zalig maakt.

Ten tweede, opdat in onze verzoening (met God) niettemin duidelijk openbaar zou worden, dat God een vijand is van de zonde, daar Hij niemand in genade aanneemt, dan die berouw over de zonde hebben.

215. Voorts, daar wij uit onszelf niets kunnen dan zondigen, hoe kunnen wij met het geloof en het nieuwe leven een begin maken? en daarin volhardden?

Niet anders dan door den Geest Gods, die ons vernieuwt en regeert.

216. Vallt die genade aan alle menschen te beurt of wordt ze (aan alle menschen) ter beschikking gesteld?

Volstrekt niet. Maar alleen aan hen, die God van eeuwigheid in Christus tot het eeuwige leven heeft uitgever, om Zijn barmhartigheid in hen te openbaren.

217. Doet dan God geen onrecht aan hen, aan wie Hij deze genade niet geeft, dat zij kunnen gelooven en berouw hebben, wanneer Hij hen verdoemt?

Geenszins. Want ten eerste heeft niemand eerst aan den Heere gegeven, zoodat Hij hem zou moeten wedergeven; maar het staat Hem vrij te doen met het Zijne, wat Hij wil.

Ten tweede, alle menschen verdienen, door hun verdorvenheid, die zij uit Adam over zich halen, voor eeuwig van God verlaten en verworpen te worden, zoodat derhalve niemand behouden wordt dan alleen uit de onmetelijke barmhartigheid Gods.

Ten derde, alwie door den Geest van Christus niet wedergeboren worden, worden zelfs niet door eenig verlangen naar Hem beziel⁴⁾. Derhalve, daar ze willens⁵⁾ verloren gaan, hebben ze geen voorwendsel om over God te klagen.

Ten vierde, niet door eenige schuld van God, maar door zijn eigen wil heeft de mensch de macht (of gave)⁶⁾, om God te gehoorzamen, verloren, en zich in de noodzakelijkheid van te zondigen gebracht⁷⁾.

R.

G. B.

3) quomodo possumus fidem et novam vitam incoare.

4) ne quidem deservio huius ullo tenetur.

5) cum volentes percamus.

6) facultatem.

7) se in peccandi necessitatem coniecit.

Hulp opleiding predikant Argentinië.

Gelukkig mogen we ook deze week weer een gift noteren. Ze kwam nog wel uit Indië; afzender was de heer L. A. Kouwenhoven te Batavia. De gift bedroeg f 3,- en was bestemd als „bijdrage voor hulp pred. Arg.“ Hartelijk dank aan den gever, die op deze wijze de kerkgemeenschap tusschen Indië, Nederland en Argentinië heeft willen versterken. Wie wil verder hulp verlenen voor het mooie doel? Het gironummer van Prof. Schilder is 127278. L. DOEKES.

HET BOEK VAN DE WEEK

Wormser's boek over den Kinderdoop.

I.

De Kinderdoop beschouwd met betrekking tot het bijzondere, kerkelijke en maatschappelijke leven door J. A. Wormser. Met „iets uit de inleiding van Mr G. Groen van Prinsterer bij de tweede uitgave“, en „Woord vooraf“ door A. Zijlstra, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, enz. Zesde druk, bewerkt door Ds J. A. Schep. N.V. Dagblad en Drukkerij De Standaard, Amsterdam z.j.

Wormser — hoeveel Gereformeerden kennen hem nog — om van andere Nederlanders maar niet te spreken?

Wie is er nog onder de bekoring van zijn pittig Nederlandsch, zijn gedachtenrijk betoog, zijn verrassend-zuivere Schriftuurlijkheid?

Wormser niet meer kennen — dat is voor ieder Gereformeerde een groot geestelijk gemis.

Opgekomen uit het volk, volksman van top tot teen, was het alsof al de geloofskracht, het diepgeestelijk leven der eenvoudige geloovigen uit den bloei der Gereformeerde Kerk, hun inzicht, ernst en trouwe beginselvastheid in hem waren geconcentreerd en in een tijd van diep verval in hem tot nieuw leven en nieuwen glans waren gekomen.

Wonder-mooi is het zijn werk- en strijdleven te overzien. Midden in het volk leeft hij. Met feillooze juistheid doorziet hij de nooden van het

verslapte, verzwakte, steeds meer van God afvallende Nederlandsche volk, dat hij zoo hartstochtelijk liefheeft. En al zijn kracht verteert hij in den letterlijken zin des woords om zijn volk terug te roepen, ja, terug te drijven naar den Levenden God en Zijn heilige Kerk.

In de opwekkingsbeweging van het bekende Reveil staat hij vooraan. Ietwat vreemd lijkt dat: een zeer eenvoudig man onder vele aristocraten. Met heel zijn ziel leeft hij in allen arbeid mee. Maar niemand heeft dieper dan hij de wond gepeld, waardoor het Reveil verbleeden zou. De onkerkelijkheid, die ten slotte alle actie tot onvruchtbaarheid doemde, heeft Wormser als de groote zwakheid, de zonde van het Reveil gesignaleerd. Met profetische helderziendheid sprak hij het woord, dat ook nu nog met metalen klank overal dient gehoord te worden: „De glans der tegenwoordige opgewektheid, zoo zij bij haar Christelijke richting niet tevens een kerkelijk karakter aanneemt, is niet in staat voor mij de donkerheid te bedekken van de toekomst die kerk en Christendom beide in ons vaderland, ook door haar tegemoet gaan.“¹⁾

Ja, ook door haar!! Een onkerkelijke godsdienstige beweging al is ze nog zoo „vroom“ en „ernstig“, al heeft ze nog zooveel „zegen“, werkt tenslotte altijd ontbindend.

* * *

Met de Afscheiding was Wormser meegegaan.

Geschokt door de verschrikkelijke vervolgingen kon hij in de Hervormde Kerk niet blijven, vooral omdat die Kerk tot de vervolgingen zelf aanspoorde. Hij wilde niet bij de vervolgers, wel bij de vervolgdten hooren.

Maar helaas — de ellendige twisten in de afgescheiden kerken joegen hem uit het ambt. Geheel onrechtvaardig werd hij tengevolge van de treurige Amsterdamsche troebelen als ouderling afgezet. Bovendien vroegen de afgescheiden kerken „koninklijke goedkeuring“ om vrijheid van godsdienst-oefening te ontvangen. Dat de afgescheidenen zich als een nieuwe richting, een nieuwe kerk aandienenden was in Wormser's oog verraad aan eigen karakter, historie, adeldom en rechten. De afscheiding — zoo schreef hij puntig en raak — is in een fuik geloopt.²⁾

Vervreemd van de Afgescheidenen kerken streefde hij voortaan naar de eenheid aller Gereformeerden: de herleving van de oude Gereformeerde Kerk. Op het eind van zijn leven ging hij onder invloed van Ds Haselbroek weer naar de Hervormde Kerk terug.

* * *

Allard Pierson heeft in zijn onvergelykelijke „Oudere Tijdgenooten“ Wormser's portret geteekend.

Op zijn meesterlijk schilderij van de vergadering der „Christelijke Vrienden“ in een zaal van het „Wapen van Amsterdam“, die uitzicht gaf op het „Rusland“, ontdekken we ook Wormser.

„Een eigenaardig spel van het toeval heeft op die rij stoelen, waarlangs ons oog zich thans beweegt, naast dat donkere gelaat van den zoon van Abraham (bedoeld is Capadose — C. V.) den blonden, ronden Lutherkop van Wormser geplaatst; een Hollandsch man in merg en gebeente gelijk in heel zijn uiterlijk; deurwaarder van beroep, wat men zijn krachtigen en degelijken stijl niet aan zou zeggen...“ Het Hervormde Kerk-geloof „belichaamt zich in Wormser; wat hij was, was hij door het geloof geworden; in hem toonde het wat het van een helder hoofd en een eerlijk gemoed maken kan op Nederlandschen bodem. In hem geen aarzeling, geen zweem van sentimentaliteit of mystiekkerij, evenmin nuanceering; alles uit één stuk; krachtig, louter, recht afgaande op het doel. De Gereformeerde theologie was zijn eigendom geworden; was de natuurlijke uiting van zijn denken; de bovennatuurlijke wereld zijn tehuis; hij was er gemeenzamer mede dan anderen met hetgeen zij werkelijkheid noemen. De verlossing van de zonde was voor hem geen leerstuk, maar een waarachtigheid die hij aanschouwde en voor anderen aanschouwelijk poogde te maken...“ Wormser is naar Pierson's overtuiging een bewijs van het feit, dat het Nederlandsche Protestantisme mannen heeft gemaakt, om zoo te spreken van één boek, levende in en met een enkel boek...“ en dat boek is: de Bijbel!³⁾

* * *

Groen van Prinsterer heeft Wormser „ontdekt“. En eenmaal met elkander in contact, ontstaat er een vriendschap tusschen den volleverden hoveling, den fijnen aristocraten, den man van de nobelste beschaving en den volksman, den deurwaarder uit Amsterdam; een vriendschap zoo innig, zoo teer, zoo vroom, dat ze bijna bovenmenschelek lijkt.

Groen noemt Wormser zijn „geheimraad“. Groen had niets van die domme, dwaze, hoogmoedige

1) Groen v. Prinsterer; Ned. Ged., V, p. 98.

2) Brieven van J. A. Wormser, medegedeeld door Mr Groen van Prinsterer, deel II, p. 279.

3) A. Pierson; Oudere Tijdgenooten 3; met een woord vooraf van J. C. Rullmann; p. 106 v.v.

wetenschapswaan, die minachtend neerziet op den „niet-wetenschappelijk-gevormde“. Hij erkende Gods vrijmacht in het geven van groote gaven ook buiten den akademischen kring.

Hoor hem over zijn vriend!

„Een Christen, wiens vriendschap en voorlichting(!) ik, als een der uitnemendste voorrechten die mij te beurt gevallen zijn, herdenk. Van wien Da Costa, in de crisis van 1853, schreef: „Wat voortreffelijke kop en wat karakter daarbij! Ware ik koning of minister, hij bleef geen half uur langer deurwaarder.“

Een man, wiens invloed door geschrift en wandel, ter handhaving van den Christelijk-protestantschen volksgeest, en onberekenbaar en (althans bij vele magtigen en edelen en wijzen naar de wereld) onopgemerkt is geweest.

Wormser was een geloovig Christen en een man van uitstekende begaafdheid. Hij had een geopend oog niet slechts, maar een scherp en ruimen blik voor onzen geheelen kerkelijken en maatschappelijken toestand.

Niemand wellicht heeft hem geëvenaard in het algemeen verstaanbaar maken van het Christelijk-historisch beginsel, toepasselijk op Kerk, Staat en School....

Voorbeeldig door bescheidenheid en eenvoud. Met een zeldzaam geëvenaarde en steeds bedachtzame scherpzinnigheid bedeed, die, bij het licht van Gods Woord, zich somtijds tot profetische wenken verheft.“⁴⁾

Zeldzaam hoog wordt Wormser ook door Dr Kuiper gewaardeerd.

In zijn „Confidentie“ houdt Kuiper een gloedvol pleidooi voor een echt-Gereformeerde actie over heel de linie van het menschenleven. Gereformeerd-zijn, dat is het middel tegen factie-zucht en partijwezen; het brengt heel de rijke, prachtige erfenis der vaderen tot ons; het is het afdoende wapen tegen versteening en repristinatie; het is door en door nationaal: in Nederland is niet slechts de kerk maar ook de natie als natie gereformeerd. En juist bij dit betoog rijst de gestalte van Wormser voor hem op.

„Vergenoegt ge u met Christelijken invloed te oefenen in engeren kring, houdt dan vast aan het exotisch onbestemde, aan het uitheemsch en algemeene Christendom, dat jaren lang den toon gaf. Maar meent ge met mij, dat we verder moeten, dat althans de poging nog dient gewaagd, om tot ons volk als volk te gaan, dan is er ook geen kens, dan is alle aarzeling slechts krachtsverspilling, en rest u niets anders dan het eenig spoor in te slaan, dat naar het hart onzer natie leidt, door weldoordacht weer opvatting van de historische (en dat is dan de Gereformeerde — C. V.) lijn! Dit bewarend, druk ik slechts de voetstappen van den grooten Wormser, den uitnemenden volksleider en auteur...“⁵⁾

H.

C. V.

(Slot volgt.)

4) Groen van Prinsterer; Ned. Ged., V, p. 97; Brieven van J. A. Wormser, I, p. V, VI.

5) Dr A. Kuiper; Confidentie; Amsterdam, Hoveker & Zoon; 1873; p. 66.

Bijbelsche-Zeevaart.

Het scheepsgereedschap.

De verzen 17 tot 19 van Hand. 27 verstrekken een viertal gegevens die het zoeken naar een goede exegese overwaard zijn. Allereerst is daar de mededeeling, dat ze het schip ondergorden. We hebben in een artikel getracht daarvan de juiste beteekenis te verstaan. Vervolgens kwam de vermelding van het zeil strijken, dat naar onze meening moet worden opgevat als het in zee werpen van het drijftanker. Ook hebben we gezocht naar de bedoeling van het 18de vers, waarin gezegd wordt dat ze een uitworp deden. Op grond van vergelijkende commentaren en getoelst aan de praktijk hebben we hier gedacht aan het werpen van lading. Als vierde maatregel tot behoud van schip en opvarenden rest nog de vraag te beantwoorden, wat we moeten verstaan onder scheepsgereedschap.

Na al het voorgaande wordt het ons eensdeels gemakkelijker gemaakt. Want hoewel onze opvatting over de drie vorige maatregelen betrekkelijk moeten worden genomen, d.w.z. niet absoluut en onaanvechtbaar, zoo mogen we toch aannemen, dat met het uitwerpen van het scheepsgereedschap dan ook niet een der vorige handelingen kan zijn bedoeld.

Iedere maatregel moet op zichzelf genomen worden, wat juist aan de realiteit van het verhaal ten goede komt. We maken dien storm mee, omdat de beschrijving door Lucas zoo naar de werkelijkheid van het gebeurde geteekend is. Ook de zeevaart van die tijden staat niet zoo ver meer bij ons vandaan. Men denkt allicht niet zoo primitief meer over de navigatie der Romeinen.